

Utmarksbeitet i fjellområdet mellom Valdres og Gausdal

Forfatter

Yngve Rekdal, Norsk Institutt for Skog og landskap

Michael Angeloff, Norsk Institutt for Skog og landskap

Sammendrag

Fjellområdet mellom Valdres og Gausdal har store beiteressursar, og mykje beitekapasitet er ledig. Samla kan dyretalet bortimot tredoblast, men det er stor variasjon innafor det enkelte beitelag.

Publisert

2014

Referanse

Sau og Geit nr. 2/2014

Utskriftsdato

19.04.2025 www.fag.nsg.no

På nordsida av Vinstre er beitekvaliteten høg. Denne lisida blir skogsett dersom beitedyra blir borte. (Foto: Yngve Rekdal)

Utmarksbeitet i fjellområdet mellom Valdres og Gausdal

Fjellområdet mellom Valdres og Gausdal har store beiteressursar, og mykje beitekapasitet er ledig. Samla kan dyretalet bortimot tredoblast, men det er stor variasjon innfor det enkelte beitelag.

Fjellområdet mellom Valdres og Gausdal var «beitet til Lenda frå Land», som Aasmund Olavson Vinje skreiv dikt om. Det var dit «ho Lenda med son sin til beites vart send, til fjells frå det skogute traset. Og godt ho der oppe bland setrom var kjend og ho fann seg det finaste graset».

På oppdrag frå Fylkesmannen i

Oppland har Norsk institutt for skog og landskap laga ei utgreiing kring ressursgrunnlaget for utmarksbeite i dette fjellområdet. Utgreiinga omfattar eit landareal på vel 2.000 km², der det meste ligg 800 – 1.200 m o.h. 10% ligg 1.200 – 1.700 m o.h. Det er gjeve nærare omtale av beitetilhøva i 12 beitelag som nyttar dette området.

Beitekvalitet

Karakteristisk for vegetasjonen i fjellområdet mellom Valdres og Gausdal er at det er liten variasjon i forekomst av vegetasjonstypar. Tre typar dekkjer heile 76% av arealet. Det er *rishei* 33%, *grasmyr* 20% og *blåbærskog* 23%. Desse

typane er alle av middels god beitekvalitet. Det gjer at beitekvaliteten også er forholdsvis jamn, og karakteristiken godt beite kan som regel brukast som snittverdi der større område skal vurderast.

Noko variasjon vil ein likevel ha. Berggrunn, lausmassar og topografi er avgjerande for dette. Rik berggrunn finst stadvis og gjev høgare forekomst av rike vegetasjonstypar og frodigare utformingar av typane. Lier og andre hellingar kan gje ein frisk jordvasstraum høgt i jordsmonnet. Kupert terreng har derfor oftast frodigare vegetasjon og betre beite enn det opplendte eller flatlendte.

Lisidene på nordsida av Vinstre er noko av det beste beitet i området. Områda kring fjellrekkja med Olafjellet, Skredalsfjellet, Skaget, Langsuene og mot Espedalen har òg mykje fine beiteareal. Desse fjellpartia har ein særleg verdi for sau som kan trekkje opp i høgda med snøsmeltinga og få tilgang på nygroe utover etter-sommaren og hausten.

I dei lågareliggande delane av området er det flatare areal, stadvis med mykje myr som begrensar beiteverdien sterkt for sau. Storfe kan finne mykje fôr i grasmyrene der botnen ber. Risheia her vil ofte ha tett busksjikt med dvergbjørk, vier og einer som skuggar ut beiteplanter. Skogområda har veldig jamn beitekvalitet, da det her er sterk dominans av blåbærskog som oftast har god smylevokster. Stadvis finn ein godt innslag av engskogar som gjev svært gode beite.

Beitekapasitet

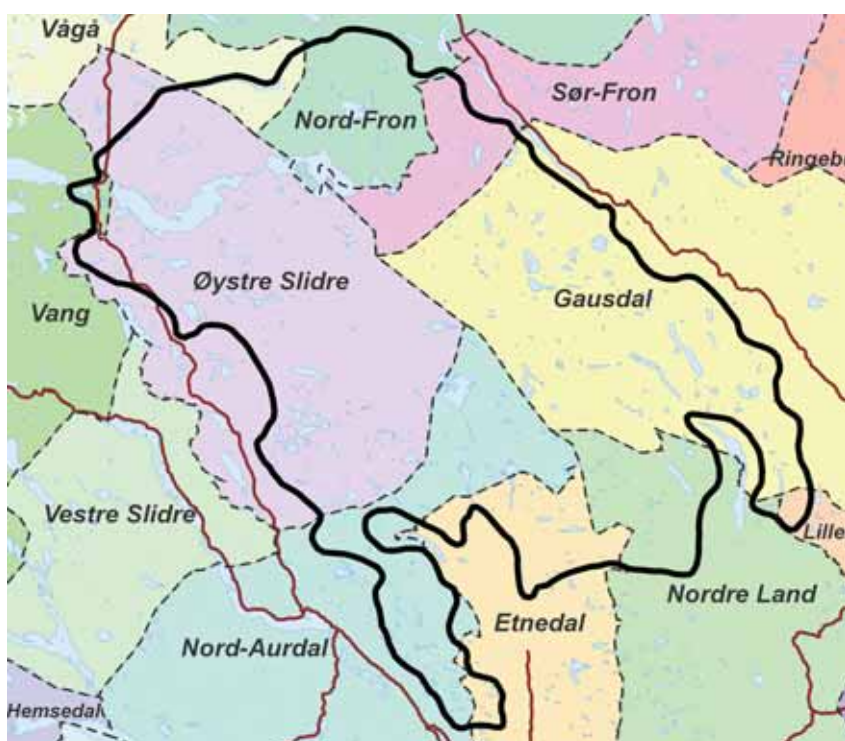
Nyttbart beite er eit viktig omgrep ved beitevurdering, og fortel om kva areal ein kan rekne med at husdyr tek opp plantegrøde av betydning for tilvekst i frå. For beitelaga varierer dette mellom 60-80% av tilgjengeleg utmarksbeiteareal. Areal av svært godt beite fortel om kvaliteten på beitet. Dette har også liten variasjon og ligg mellom 6 og 10% - som er typisk for eit middels godt beite.

På grunnlag av beitekvalitetsfordelinga er det gjeve eit tilrådd dyretal i saueiningar per km² nyttbart beiteareal for kvart beitelag. Da beitekvaliteten er svært lik er dette sett til 65 saueiningar for dei fleste laga. Tilrådd dyretal for kvart beitelag kjem da fram ved å multiplisere arealet av nyttbart beite med 65 saueiningar/km². Totalt har fjellområdet kapasitet for kring 90.000 saueiningar. Heile granskingsområdet hadde i 2012 eit beitetrykk på 34.000 saueiningar (15.000 sau, 3.500 storfe og 700 geit). Det vil seie at dyretalet her bortimot kan tredoblast i høve til talet i 2012.

Beitelaga hadde store ulikheiter med omsyn til beitetrykk. Espedalen bygdealmening, Haldorbu fellesdrift og Gausdal fellesdrift såg ut til å ha noko lunde optimalt dyretal. Målt i saueiningar hadde det store beitelaget Skaget Bitihorn sankarlag størst ledig kapasitet med vel 10 000 saueiningar.

«Med graset so feitt at det glinsar», skriv Vinje. Slik er det stadvis i vestenden av Vinstre. (Foto: Yngve Rekdal)

Det meste av granskingsområdet ligg i kommunane Øystre Slidre og Gausdal.

Totalt har fjellområdet kapasitet for kring 90.000 saueiningar.

Attgroing

Fjellområdet mellom Valdres og Gausdal har gjennom tidene hatt eit veldig høgt haustingstrykk frå støling, driftebeiting, utmarksslått og anna. Dette har ført til at det ligg store avskoga vidder under den klimatiske skoggrensa. I alt 556 km² eller 27% av landarealet i området vil bli skogsett dersom beiting og anna hausting av treaktige vekstar tek slutt.

Dei største areala som vil bli skogsett ligg frå Steinsetfjorden i sør og nord til Skaget. Store areal ligg i Gausdal vestfjell og i Fronsfjella. Inn etter Vinstre vil òg liene bli skogsett. Høgdegrensa for barskog går i dette området vel 1.000 m o.h. Store areal vil òg kunne bli barskog.

Skal attgroing stoppast, må truleg dyretalet vera høgare enn det som her er tilrådd. Ein ser mange stader i området der det er høgt beitetrykk, at det er lite lauvoppslag. Beiting verkar! Reinbeite som foregår som vinter-

beite i mykje av området, har heilt sikkert stor betydning for uttak av bjørkerenningar og tynning av vierkratt.

Beitebruk

Skal ein utvide dyretalet er det viktig at dette skjer ut frå kunnskap om dyreslag og ressursgrunnlag, og om andre arealinteresser i området. Innan beitenæringa kan det òg vera interesse-motsetnader. På Valdressida er om lag 70 stølar i drift. Det er ikkje enkelt med ammekubesetningar eller store sauedrifter i område med stølsdrift. På Valdressida er hyttebygging stadvis eit problem for beitebruken. Beitostølen er lagt i noko av det beste beitet.

Gjerde kan løyse mange problem. I dette området, med få naturlege terrenghindringar, kan sperregjerde hindre at dyr kjem til bygds, inn i hytteområde eller andre stader dei er uønskte. For storfe kan det kanskje vera gunstig med fullstendig inngjerda hamner slik det i dag er i Haldorbu, Revsjø-Liomsæterhamna og Dokklihamna. Å gå saman i større drifter med heiltids oppsyn kan vera ei løysing.

At beite i utmark hindrar attgroing ser ein godt ved gjerdet til Revsjø - Liomsæterhamna i Gausdal. (Foto: Yngve Rekdal)

Dei tilrådde tala for beitetrykk forutset nokolunde jamn beiteutnytting. God spreing av dyr kan oppnåast ved val av slepestader, plassering av saltsteinar, rydding i skog, krattknusing m.m. Uttak av avlsdyr frå ulike delar av beitet kan gje god spreing. Bruk av radiobjelle er ein ny reiskap, der ein kan lære mykje om korleis dyra brukar landskapet og ut frå det planlegge tiltak for styring av dyr.

Sleppetid er viktig for å få god

utnytting av utmarksbeite. Beitedyra må vera til stades tidleg slik at ein får med seg den viktige tida med nygroe, når mest alle planter er næringsrike. Dette er særleg viktig i dei lågareliggende delane av beitet der dyra ikkje kan trekkje oppover i høgda med vegetasjonsutviklinga.

Av Yngve Rekdal
og Michael Angeloff,

Norsk Institutt for Skog og landskap

pluss Pontus finner du i butikkene våre

Gi lammet ditt det aller beste

Pluss Pontus melkeerstatning til lam

Høgt energiinnhold gir et kostnadseffektivt fôr - høy tilvekst med mindre pulvermengde.

- God smakelighet
- Gir høy tilvekst
- Gode utblandningsegenskaper
- Passer godt til tidlig avvenning
- Passer til bøtte- og automatfôring